

اشاره
جنگ و ستیز، پیشینه‌ای به قدمت تاریخ بشر دارد و در فرهنگ ما، ماجرای تلخ هابیل و قابیل، نمونه‌ای تأمل برانگیز آن است. معمولاً شعله‌ی جنگ‌ها از ستیز باطل در برابر حق برافروخته می‌شود. باطل کسی است که از نشان انسانی خود دور افتاده و خوی بهیمی‌اش او را به دریدن و نابود کردن هموعان فرا می‌خواند و حق، کسی است که در عین مطلوبیت، ناخواسته دست به سلاح می‌برد یا حداقل سعی می‌کند خود را از آتش خصم در امان نگه دارد.

تلاش برای مصون ماندن و نابود نشدن، ساده‌ترین و مؤثرترین اقدامی است که یک شخص یا ملت می‌تواند انجام دهد. چیزی مثل لباس پوشیدن هنگام سوز سرما. حتی در ورزش‌های رزمی، برنده همیشه آن نیست که بیش تر ضربه می‌زند. برنده کسی است که مهارت بیش تری در جاخالی دادن و دفع ضربه‌ها دارد. این «لباس مناسب پوشیدن در هنگام سرما» یا «جاخالی دادن در مبارزه» را در اصطلاح امروز «پدافند غیرعامل» نامیده‌اند. آنچه در پی می‌آید،

موروثی بر ضرورت‌ها و مفاهیم اساسی در این زمینه است.

سرآغاز

دفاع یا پدافند همیشه جزء مهمی از زندگی بشر بوده است، اما این که انسان چگونه از خود دفاع کند، به قدرت مقاومت انسان در مقابل مهاجمان، شرایط و امکانات موجود و میزان هوشمندی، تدبیر و برنامه‌ریزی و مدیریتش بستگی دارد.

معمولاً انسان به دو طریق از خود دفاع می‌کند. دفاع عامل و دفاع (پدافند) غیرعامل.

اگر انسان برای دفاع از خود، با طرف مقابل به صورت مستقیم وارد درگیری شود و از ابزار (سلاح) استفاده کند، به آن دفاع عامل گفته می‌شود؛ اما اگر انسان تشخیص دهد که در یک شرایط خاص و به دلایل مختلف، بهترین شیوه‌ی دفاعی، استفاده نکردن از سلاح و عدم درگیری مستقیم با دشمن است، به آن دفاع یا (پدافند غیرعامل) گفته می‌شود.

البته پدافند غیرعامل در سطح یک کشور منحصر به حفظ جان انسان‌ها نیست، بلکه از آن برای جلوگیری از صدمه و زیان به تأسیسات حیاتی و تجهیزات نظامی نیز استفاده می‌شود. بنابراین به مجموعه‌ی اقداماتی که بدون استفاده از سلاح و درگیر شدن با دشمن می‌توان از وارد شدن تلفات جانی به افراد و

صدمه و زیان اقتصادی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی نظامی و غیرنظامی کشور جلوگیری کرد یا آن‌ها را به حداقل کاهش داد، پدافند غیرعامل اطلاق می‌شود.

در دنیای امروز برای دفاع از شهرها و بالا بردن آستانه‌ی مقاومت و افزایش ایمنی مردم در برابر تهدیدات بالفعل و بالقوه، باید به موازات اقدامات پدافند عامل، با اتخاذ تدابیر لازم و انجام برنامه‌ریزی‌های اصولی، اقدامات پدافند غیرعامل را نیز در برنامه‌های توسعه‌ی شهری اعمال کرد.

اهمیت پدافند غیرعامل در چیست؟

خصلت زیاده‌خواهی برخی انسان‌ها از گذشته تاکنون، باعث وقوع جنگ‌های متعددی شده است. معمولاً دامنه‌ی جنگ‌ها به سرعت گسترش می‌یابد و پای انسان‌های فراوانی را به میان می‌کشد، به همین دلیل افرادی گناه زیادی آسیب می‌بینند و برخی از این افراد به علت عدم دسترسی به مکان‌های امن و عدم آگاهی از روش‌های دفاع، جان خود را از دست می‌دهند. بنابراین استفاده از شیوه‌ی دفاعی پدافند غیرعامل در شرایطی که راه دفاع دیگری وجود ندارد یا این که انسان تشخیص می‌دهد هزینه و ضرر کم‌تری در استفاده از این شیوه می‌پردازد، بهترین راه

در درس آمادگی دفاعی

پدافند غیرعامل ۱

محمود سلیمانی

دفاع است. نمونه‌هایی از موارد اهمیت استفاده از شیوه‌ی دفاعی پدافند غیرعامل به این شرح است:

۱. استفاده از شیوه‌ی پدافند غیرعامل موجب زنده ماندن و ادامه‌ی حیات نیروی انسانی یک جامعه، که با ارزش‌ترین سرمایه‌ی یک کشور هستند، می‌شود زیرا از دست رفتن نابه‌هنگام انسان‌ها، بزرگ‌ترین زیان اجتماعی است که به یک جامعه وارد می‌شود.

۲. پدافند غیرعامل، موجب صرفه‌جویی کلان اقتصادی و حفظ تسلیحات و تجهیزات نظامی می‌شود.

۳. دفاع غیرعامل موجب تحمیل هزینه‌ی بیش‌تر به نیروهای مهاجم می‌شود.

۴. در مقام مقایسه‌ی سه عنصر تهاجم، دفاع عامل و دفاع غیرعامل، عنصر دفاع غیرعامل، هزینه‌ی کم‌تری دارد و از نظر اخلاقی و بشردوستانه نیز مفهومی صلح‌دوستانه‌تر دارد، ضمن این‌که با سیاست خودکفایی و عدم وابستگی کشورها هم رابطه‌ی نزدیک‌تری دارد.

۵. استفاده از پدافند غیرعامل، مراکز حیاتی و حساس اقتصادی، ارتباطی، نظامی و... را در برابر حملات دشمن حفظ می‌کند و موجب کاهش

خسارات و صدمات اقتصادی می‌شود. ۶. نکته‌ی مهم این‌که فرایند دفاع غیرعامل یک موضوع پیشگیرانه است و لزوماً باید در زمان صلح به آن پرداخته شود.

اصول پدافند غیرعامل چیست؟

اصول پدافند غیرعامل، مجموعه‌ی اقدامات بنیادی و زیربنایی است که در صورت به‌کارگیری آن‌ها می‌توان به اهداف پدافند غیرعامل نائل شد که به برخی از آن‌ها پرداخته می‌شود.

۱. استتار: استتار به معنی هم‌رنگ و هم‌شکل کردن تأسیسات، تجهیزات و نیروها با محیط اطراف است، به نحوی که شناسایی آن برای دشمن بسیار سخت و تاحدودی غیرممکن باشد. استفاده از بادگیر سفید در محیط برفی، لباس پلنگی در محیط‌های جنگلی و سرسبز یا هم‌رنگ خاک کردن لباس و تجهیزات در دشت و بیابان و هم‌چنین رنگ‌آمیزی کردن پشت‌بام‌ها و بدنه‌ی تأسیسات متناسب با محیط اطراف، هر یک نمونه‌هایی از اصل استتار هستند.

۲. اختفا: اختفا به معنی مخفی شدن نفرات و مخفی کردن تجهیزات و تأسیسات از دید دشمن است، به نحوی که نیروی مقابل نتواند از طریق دیده‌بانی، تجسس و

عکس‌برداری وجود کسی یا چیزی را در آن موقعیت تشخیص دهد یا این‌که امکان کشف آن‌ها تقلیل یابد.

مخفی شدن در میان درختان، در شیار دره‌ها و کوه‌ها یا پشت تخته‌سنگ‌های بزرگ از مصادیق اختفا هستند.

یک نمونه‌ی تاریخی اختفا، حرکتی است که رسول گرامی اسلام (ص) انجام دادند و آن زمانی بود که ایشان مخفیانه مکه را به سمت مدینه ترک کردند و در بین راه وقتی متوجه شدند که مشرکان قریش ایشان را تعقیب می‌کنند، در غار ثور مخفی شدند، که البته با امداد الهی از شر آسیب آنان درامان ماندند.

البته همان‌طور که در تعریف اشاره شد، اختفا منحصر به مخفی شدن نفرات نیست، بلکه مخفی کردن تجهیزات و تأسیسات از دید دشمن را هم شامل می‌شود.

۳. فریب: فریب به تمامی اقدامات طراحی شده و حیل‌گرانه‌ای اطلاق می‌شود، که موجب گمراهی دشمن در نیل به اطلاعات، محاسبه و برآورد صحیح از توان کمی و کیفی طرف مقابل می‌شود و او را در تشخیص هدف و هدف‌گیری با شک و تردید مواجه می‌سازد. در زیر به چند نمونه از مصادیق فریب اشاره می‌شود.

تصاویری از متروی مسکو - با عمق تا ۸۶ متر، طول ۲۶۰ کیلومتر و ۱۶۵ ایستگاه که در سال‌های ۱۹۳۰-۱۹۱۷ در زمان استالین و به حالت چندمنظوره (مترو، پناهگاه و...) با معماری بسیار زیبا و حیرت‌انگیز احداث گردیده که به قصرهای مردم مشهور می‌باشند.

الف) ساخت ماکت‌هایی از تجهیزات نظامی؛ مثل: هواپیما، تانک، نفربر و... و قراردادن آن‌ها در مکان‌های مورد نظر؛

ب) استفاده از خودروهای فریبنده در نقاط مختلف به قصد گمراه کردن دشمن؛

ج) جابه‌جا کردن تجهیزات نظامی و نفرات به منظور سردرگم کردن دشمن؛

د) دادن اطلاعات نادرست از طرق مختلف.

در جنگ جهانی دوم کشور انگلستان، حدود ۱۰۰ فرودگاه بدلی و حدود ۴۰۰ هواپیمای فریبنده را در نقاط حساس قرار داده بود تا توجه دشمن را از مراکز اصلی دور سازد.

نمونه‌ی دیگر این‌که رسول گرامی (ص) اسلام در جریان آماده کردن سپاه اسلام برای فتح مکه، در ابتدا به گونه‌ای برنامه‌ریزی کردند که کسی تصور نکند مسلمانان قصد فتح مکه را دارند و از طرف دیگر نیز بخشی از سپاه اسلام را به فرماندهی یکی از یاران خود به سمت دیگری فرستادند تا دشمن را غافلگیر کنند.

۴. مقاومت‌سازی و استحکامات: ایجاد هرگونه حفاظی که در مقابل اصابت مستقیم بمب، راکت، موشک و... مقاومت کند و مانع صدمه رسیدن به نفرات، تجهیزات و تأسیسات شود،

طوری که اثرات ترکش و موج انفجار را به‌طور نسبی خنثی کند. برای مثال احداث پناهگاه، یکی از اقدامات مؤثر پدافند غیرعامل در شهرهاست. که به ذکر چند نمونه آن در سایر کشورها می‌پردازیم.

الف) آلمان: در کشور آلمان هرگونه جابه‌جایی انبوه جمعیت در هنگام حملات شدید نظامی نادرست و مردود شناخته شده است؛ به همین دلیل ساخت پناهگاه در محیط مسکونی و احداث پناهگاه‌های عمومی در مراکز شهری مورد توجه قرار گرفته است.

در قوانین دفاع غیرعامل آلمان، پناهگاه به مکانی گفته می‌شود که بتواند در مقابل حملات اتمی، میکروبی و شیمیایی که محدودی اثرشان وسیع است، مقاومت نماید. این پناهگاه‌ها به گونه‌ای ساخته شده‌اند که می‌توانند افراد را برای مدت ۷-۱۴ روز حفظ و نگهداری کنند و آب و غذای سالم در دسترس آن‌ها قرار دهند.

ب) سوئیس: سوئیس کشوری بی‌طرف و در عین حال بسیار آماده در مقابل حملات احتمالی است. این کشور اعتقاد دارد که برای حفظ بی‌طرفی خود، باید مسلح و همواره آماده‌ی دفاع باشد.

کشور سوئیس نیز هم‌چون کشور آلمان، با این فرض که ممکن است به صورت عمدی یا سهوی دچار حمله

شود، پناهگاه‌هایی دارد که در برابر حملات هسته‌ای، میکروبی و شیمیایی مقاوم است و می‌تواند جمعیت ۷/۵ میلیونی این کشور را در خود به مدت ۷-۱۴ روز جای دهد. این پناهگاه‌ها از امکانات غذایی و آب سالم برای مردم در مدت زمان بحران بهره‌مند است.

ج) روسیه: متروی مسکو به گونه‌ای طراحی شده است که حدود ۸۶ متر عمق دارد و به صورت چندمنظوره احداث شده تا در مواقع ضروری به عنوان پناهگاه از آن استفاده شود.

این مترو با معماری بسیار زیبا ساخته شده و برخی از موزه‌های مسکو در آن قرار دارد و به قصرهای مردم مشهور است.

پایان سخن این که توانمندی دفاع عامل و دفاع غیرعامل هر کشور یکی از عوامل مهم و بازدارنده‌ای است که احتمال حمله و تهاجم به آن کشور را به نحو چشمگیری کاهش می‌دهد.

توانایی دفاع عامل و دفاع غیرعامل و در نتیجه‌ی آن قدرت بازدارندگی کشور عزیز ما ایران باید به گونه‌ای باشد که دشمن احتمالی درک کند، چنان‌چه مرتکب اشتباه شده و تهاجم نماید، زیانش بیش‌تر از سودی است که امیدوار است از این تهاجم به دست آورد.

تصاویر زیر پناهگاه‌های استتار شده مربوط به کشور سوئیس در جنگ جهانی دوم می‌باشند.

